

Şəddat CƏFƏROV

"Bakı mətbəəsi"nin direktoru,
Respublikanın ilk politrafçı alimi, iqtisadiyyat
etmələri üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan və Rusiya Yazıqlar və
Jurnalistlər Birliklərinin üzvü

MALİK QARAZADƏ "VİCDANIN HÖKMÜ"NDƏ

Həmişə şairləri başa düşməyə, onların hiss və duyğularını, hətta hansı səbəbdən həyəcanlanmalarını duyumağa çalışmışam. İstəmişəm ki, şairlərin heç olmasa mənim işimlə bağlı problemləri onların mənavi harmoniyasını dağıtmınsın. Çünki şairlərin yaradıcılığı ancaq çap olunandan sonra, işiqhə çıxandan sonra onların mənavi rahatlığını təmin edir. İndi adlarını sadalamaq istəmirəm. Hələ "26-lar" mətbəəsində işlədiyim zamandan üzü bəri müxtəlif mətbəə və nəşriyyatlarda poeziya ustaları ilə görüşlərim olub. Çalışmışam ki, onlara kitablarının problemləri ilə bağlı köməyimi əsirgəməyim. İnsafən heç şairlər də mənə borclu qalmayıb. Ayırı-ayrı zamanlarda, əlamətdar günlərimdə məni könül oxşayan sözləri ilə, şeirləri ilə sevindiriblər.

İndi illər keçib, zaman ötüb... Həmin keçmiş zamanın yaddaşına hopmuş xatirələri - əlbəttə, xoş xatirələri yaddaşında bərpə etdikcə, könlüm havalanır. Qəlbim həssas duyğularla çırpınır.

Hər kəs həyatının hansı məqamındasaysa bir şairin ilham qaynağına çevrilirsə, bu bir insan ömrünün ən unudulmaz çağları olur. Çünki ilham qərəz bilmir, kin tanımır. İlham könlü alovlandır və duyğular şairlə, sənətə çevrilir. Bir sözlə, haqqında yazmış şeirlərin hər birinin ruhuna minnətdarlıq duyğularını elə bu qeydlərimlə bildirməyi özümə borc bildim.

Malik Qarazadə də şair idi. Baxmayaraq ki, o şərqşünas kimi tanınırdı, alim kimi ədəbi, elmi məqalələrdə öz yerini tuturdu.

Mən əvvəlki qeydlərimdə də yazmışam. Malik Qarazadə ilə şəxsi yaxınlığım olmasa da, onun imzasını, əsasən elmi məqalələrini və ara-sıra şeirlərini də mətbuatdan izləyirdim. Başqaları kimi mənə də Malik Qarazadənin imzası şairliyindən daha çox alimliliyi ilə tanış idi.

Müşahidələrim də vardı. Başqalarının da dediklərindən kifayət qədər məlumatlı idim. Malik Qarazadə elmdə nə qədər iddialı olsa da, poeziyasında, daha doğrusu, özünün poeziyasına münasibətdə çox təvazökar idi. Əslində o kifayət qədər poetik təfəkkür sahibi olsa da, şairliyində qədərindən artıq təvazökar idi.

Görünür elə təbiətindən gələn bu keyfiyyətlərə görə şair kimi çox da ictimailəşməmişdi. Əgər belə demək mümkünsə, alimliliyi şairliyinə qalib gəlmişdi. Azərbaycan poeziyasında, əlbəttə, oxucunu hey-rətləndirmək asan məsələ deyil. Çünki bu poeziyanın Qətran Təbrizi, Xəqani Şirvani, Nizami Gəncəvi (fars dilində yazmış olsalar da), Nəsimi, Xətai, Qurbani, Vədadi, Vaqif... kimi görkəmli simaları var. Onların hər birinin yaradıcılığı təkcə bədii cəhətdən yox, həm də yaşadığı dövrün mənavi mühitini əks etdirmələrinə görə çox dəyərlidir. Biz zaman keçdikcə ona görə bu sənətkarları qayıdırıq ki, onlar öz zamanlarını bizə qədərincə aydınlığı ilə çat-

dıra bilirlər. Niyə bu sözləri yazıram; axı hər bir şairin yaradıcılığı dövrün güzgüsüdür. Malik Qarazadənin də "Vıcdanın hökmü" şeirlər məcmuəsi (yazıçı-publisist Sevdə Əlibəyli Malik Qarazadənin "Vıcdanın hökmü" şeirlər kitabını müvafiq etiketləri gözləməklə "Bilsəm ki, həyatda izim qalıbdır" kitabına daxil edib) yaşadığı zamanın mənavi mühitini qədərincə əks etdirir. Bir sözlə, "Vıcdanın hökmü" şeirlər kitabını kitab içində kitab kimi vərəqləmək imkanımız var. Və bu imkandan istifadə edərək Malik Qarazadənin poetik aləmi ilə tanış olmaq imkanı qazanırıq.

Kitabın əvvəlində müəllifin öz dəsti-xətti ilə yazılmış annotasiya təsiri bağışlayan kiçik bir essesi var. Bu essenin hər bir cümləsində şairin mənavi mühitinin ən qaranlıq küncünə də işıq sala biləcək duyğular sözsə çevrilir. Cümlələr o qədər səmimi, o qədər axıcıdır ki, istənilən oxucunu öz cazibəsinə çəkə bilir: "Mən heç vaxt şairlik iddiasında olmamışam. Lakin ara-sıra mənə də şair yazmaq həvəsi baş qaldırır, daha doğrusu, fikrimdən keçənləri şair şəklinə ifadə etməyə ehtiyac duymuşam. Özümü zorla şair yazmağa məcbur etməmişəm, yalnız sözlər qəlbimdən dilimə süzüləndə yazmışam. Bu kitabla daxil edilmiş şeirlərin hər hansı bir nöqsandan xali olması fikrimdən çox-çox uza-

ründür. Zənnimcə, bu şeirlərdən sonra oxucuda "Vıcdanın hökmü" şeirini bütövlükdə oxumaqla qənaətlərimizin doğruluğuna şübhə yeri qalmayacaq:

**Göz açıb bu həyatı anlayan gündən bəri,
Hakim oldu ruhuma vıcdan adlı bir pəri.**

**Özünə məskən etdi fikrimi, ürəyimi,
Mənimlə yarı böldü arzumu, diləyimi.**

**Tərk etmədi o məni həyatımda birəcə an,
Nə o məndən ayrıldı, nə mən ayrıldım ondan.**

**Mənimlə bir çirpindi, mənimlə bir düşündü,
Bəzən mən susan zaman o danışdı, o dindi.**

**Qoymadı ki, əyriyə düz deyim, düzə əyri,
O xeyirə tapındı, inkar eylədi şəri.**

**Xoş gündə, çətində də o mənə həmdəm oldu,
Hərdən onun ucundan nəsbim dərd, qəm oldu.**

**Azıb, çayıb qalanda odla sa arasında,
Mənə yer göstərirdir həqiqət sırasında.**

**Bu həyat dənizində sanki bir mayaqdır o,
Nə dincəlir, nə yatır, həmişə oyaqdır o.**

**Nur çiləyir yoluma əbədi məşəl kimi,
Ucalır daxilimdə möhtəşəm heykəl kimi.**

**O həm dəyən dilimdir, görün gözumdür mənim,
O bütün varlığumdur, bəlkə özümdür mənim.**

**Bəzən ondan kənara qaçmaq istədim sə mən,
Güclü bir haray qopdu, nida gəldi qəlbimdən:**

**Qaç bilməyəcəksən sən əlimdən heç zaman,
Söylə, qaça bilirmi özü-özündən insan?**

**Mən qəlbimin sədası, fikrinin elçisiyəm,
Mən həqiqət carçısı, insanlıq ölçüsüyəm.**

**Sənin damarlarına, qanına işləmişəm,
Sənin tamam ruhuna, canına işləmişəm.**

**Sən məni atsan əgər, quru cəsəd olarsan,
Ruhsuz müqəvva kimi büsbütün boş qalarsan.**

**Bil ki, həyatın boyu mən səndən ayrılmaram,
Nə qədər ki, sən varsan, mən də səninlə varam!**

**Səndən əsirgəməyəm dostluğumu, kəsmərəm,
Məndən küssən də əgər, yox, mən səndən küsmərəm!**

**Hər işdə, hər əməldə yapışaram qolundan,
Qoymaram qayıdasan, dönəsən düz yulundan!**

**Səni daim izləyəm uzaqda, yaxında da,
Mən əl çəkmərəm səndən gecələr yuxunda da!**

**Mənimlə kədərlənib, mənimlə gülməlisən,
Mənimlə yaşamısan, mənimlə ölməlisən!**

Əlbəttə, Malik Qarazadənin məsnəvi üslubunda yazılmış "Vıcdanın hökmü" əsərini beyt-beyt, lap elə misra-misra da təhlil etmək olar. Ancaq buna lüzum görmürəm, səbəbi də budur ki, Malik Qarazadənin vıcdana xitabən yazdığı bu çox də həcmcə böyük olmayan məsnəvisi tam fikir aydınlığı ilə qələmə alımb. Bu məsnəvinin ayırı-ayrı beytlərində qəlb-titrədən məqamlar da az deyil. Onun poetik düşüncə ləməində vıcdanla insan qarşıdurması əslində zamanla insan qarşıdurması təsirini bağışlayır. Müəllif misradan-misraya keçdikcə, beytdən-beytə adla-ıdca sanki vıcdan ləməmini bir ölkə kimi səyahət edir. Və beləliklə gözələrimizin önündə zəngin bir insan aləmi açılır.

Malik Qarazadə zəngin poetik yaradıcılığı ilə forma baxımından da rəngarəng bir irs qoyub bizlərə. Onun şeirləri forma baxımından rəngarəng olduğu üçün gördüyümüz və görə bilmədiyimiz həyat mənzərələrini də gözələrimiz önündə canlandırır bilir.

"Bilsəm ki, həyatda izim qalıbdır" kitabını vərəqləməklə yazıçı-publisist və bu kitabın müəllifi və tərtibçisi olan Sevdə Əlibəyliyə minnətdarlıq duyğularını hökmən çatdırmaq istədim. Minnətdarlığım isə bundan ibarətdir; varisiyyə qorumaq istəyən görə Sevdə Əlibəyliyi kimi ziyalılara təşəkkürlərimiz azdır. Onların dəyərli işlərini təbliğ etmək, cəmiyyəyə çatdırmaq da borcumuzdur.